

PREGĂTIREA IDEOLOGICĂ A RECRUȚILOR PENTRU ARMATA SOVIETICĂ.**CAZUL RSS MOLDOVENEȘTI (anii 80 ai sec.XX)****Ion XENOFONTOV***Institutul Militar al Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”*

As an expression of the totalitarian state, the Soviet Union created itself a violent message with respect to alterity. Operating with notions such as *international aid*, *imperialist forces*, etc., Kremlin placed the world in an antagonist, bipolar space.

The Soviet ideologists insistently applied the defeatist state, the anxiety to mobilize the society. As a consequence, there were generated informational psychosis, enemy culpability. The political message was conveyed especially among the young Soviet people by means of various persuasive methods: official discourse, school, mass-media, etc. These methods were applied in order to provide horizontal and vertical links in the process of society mobilization in specific situations.

La începutul anilor 80 ai secolului XX, în URSS, în contextul tensionării situației internaționale marcate de Războiul rece, se observă schimbări majore în propaganda militară. În *Dicționarul enciclopedic militar* (1984) esența ideologiei militare, prin prisma ideologiei sovietice, era prezentată dihotomic. Dacă „armata burgheză” era supusă unei „prelucrări ideologice” pentru a fi transformată „într-un instrument al reacțiunii politicii agresive”, atunci în cea sovietică se efectua o „activitate ideologică” în scopul de a le „forma militarilor sovietici viziuni marxist-leniniste, de a le educa conștiința comunistă, a le crea calități morale, politice și aptitudini de luptă pentru apărarea Patriei socialiste” [1]. Cu alte cuvinte, în URSS s-a recurs la propaganda militantă ce folosea un limbaj agresiv la adresa adversarului. Ajutorul extern pentru lagărul socialist împotriva imperialismului, lupta de clasă – reprezintă noțiuni ce instigă la violență, iar mecanismul coercitiv al dezinformării a reprezentat un mijloc de luptă, devenind o strategie directă și indirectă a statelor totalitare. Aceste trăsături ale propagandei sovietice, care reprezentau o categorisire de tip maniheic, și care coincideau cu mentalitatea populară despre conceptele antitezice „bine-rău”, au stat la baza discursului politic, titlurilor din presa și literatura oficială de până la mijlocul anilor 1980. În condițiile unui regim totalitar, propaganda sovietică s-a profilat pe dimensiunea mobilizării societății în fața adversarului, chiar dacă inamicul se afla în exteriorul țării. Un rol important în asigurarea acestui mecanism complex l-a avut armata sovietică, implicit și moldovenii antrenați în componența acesteia. Obligativitatea serviciului militar pentru cetățenii de genul masculin în armata sovietică era stipulată de Legea URSS „Cu privire la serviciul militar obligatoriu” din 12 octombrie 1967 și art. 31, 62 și 63 din Constituția URSS din 1977.

Reproducerea diverselor mituri de reactualizare a arhetipurilor a atras solicitarea sentimentelor, emoțiilor, atitudinilor, manipularea subconștientului pentru viitorii recruți ai armatei sovietice. Au fost aplicate o serie de tehnici raționale și sugestive – a *cadrelor de referință*, *repetării*, *intensificării sentimentului anxietății*, *estompării personalității conștiente*. Coeziunea dintre societatea sovietică și elita politică a Uniunii Sovietice s-a constituit la nivelul unor *raporturi de tip simbolic*, esența cărora rezidă în tendința individului de a percepe activitatea sa și cea a realității în altă ipostază decât se prezenta, acest fapt explicându-se prin relații create imaginar și care ar face să surprindă realitatea nu așa cum este, ci așa cum s-ar dori să fie. Cetățeanul sovietic avea să fie cel care trebuia să asigure și să servească dezideratelor argumentative ale ideologiei comuniste, camuflete și agresive.

Constituind o parte componentă a corpului social, conjugată de ideologia comunistă și care întâmpina dificultăți majore în vederea înlăturării barierelor psihologice, militarii sovietici s-au uniformizat atât în peisajul realităților false (*deception game*, conform definiției anglo-saxone [2]), cât și în cel al deciziilor emise de autorități. Cu alte cuvinte, militarii, conform unui cod nescris, au executat ordinele și s-au supus acestora, fiind „devotați obligației militare”, or mesajul ideologic oficial reprezenta, în mod indirect, o directivă „de sus” ce trebuia acceptată *obligatoriu* în forma sa. În plan psihologic, *datoria militară rupe fisura de responsabilitate individuală și de reflecție asupra propriului loc în „marea politică”* [3].

În a doua jumătate a anilor 1970–mijlocul anilor 1980, în URSS se constată intensificarea fără precedent a propagandei militariste și subordonarea societății regimului militar impus [4]. Această situație, de altfel, era

paradoxală pentru Uniunea Sovietică, deoarece toate acestea se întâmplau nu în fața unui pericol militar iminent, ci în contextul *destinderii*, fiind încălcată flagrant Constituția URSS, deoarece, potrivit Legii fundamentale (cap.4, art.28) „în URSS, propaganda de război este interzisă” [5]. Gerontocrația de la Kremlin (constituită *grosso modo* din generația a treia) a insistat asupra promovării până la nivel de cult a celui de-al Doilea Război Mondial. Conexiunea dintre trecutul trăit individual și colectiv, ritualul statal și istoric, era efectuată prin intermediul aniversărilor jubiliare, comemorărilor, programelor școlare, filmelor artistice, mass-mediei, beletristicii etc. ce conțineau un discurs militant, de susținere a eroismului *pentru apărarea Patriei sovietice* și chema, în virtutea acelor idealuri, *la fapte eroice* [6]. În anii 1986-1988, în auditoriile școlare din RSSM, au fost efectuate 206 întruniri cu veteranii de război [7]. Din categoria literaturii despre război, pe primul loc, în rândurile cititorilor moldoveni, se plasa literatura referitoare la cel de-al Doilea Război Mondial, expusă prin prisma autorilor sovietici. Pentru comparație, doar 10% dintre moldoveni preferau să citească literatură despre trecutul poporului. Conform politologului Iulian Frunțașu, aceste considerații reflectau faptul că moldovenii, la nivel cognitiv, se identificau cu sovieticii și cu evenimentele majore din istoria URSS [8]. Plasată în contextul unei comunicări empaticе, generația tânără, pe fundalul unui conflict latent cu generația în vârstă, era anchilozată și frustrată pentru faptul că nu s-a născut în perioada conflagrației mondiale și pentru că nu s-au remarcat prin acțiuni de eroism. Pentru tinerii sovietici, acest raționament propagandistic a marcat tendința unei convenții sexual-politice – *garanția de a intra, ca soldat, în rândul bărbaților veritabili* [9]. Potrivit lui J.Burckhardt, contextul constituit de „pacea îndelungată aduce nu numai moleșire, ci și e favorabilă nașterii unei grămezi de existențe jalnice, marcate de spaimă, cramponată de *dreptul* de a ajunge cumva să ființeze, ocupă anticipat locul adevăratelor forțe și îngreunează aerul, înjosind viața națiunii” [10]. Cu alți termeni, pentru tinerii sovietici s-au constituit hiaturi de *criză* a eroilor moderni, „tendința lor de a căpăta recunoaștere” [11]. În același perimetru, propaganda sovietică a modelat imaginea *militarilor-model*. Drept urmare a deciziei pertinente, militarii sovietici erau decorați într-un cadru festiv, pe fundalul unor discursuri ideologice vivifiante. Astfel, doar în raionul Criuleni, pe data de 27 august 1986, au fost decorate cu ordine și medalii 12 persoane [12]. Mass-media din RSSM a reflectat pe larg, în articole propagandistice, imaginea militarului-erou.

La începutul anilor 1980, la indicațiile Kremlinului, în Moldova ca și în celelalte republici unionale [13], s-a amplificat activitatea de propagandă în rândurile comsomoliștilor și tineretului, acțiuni care jucau un rol explicativ al faptelor și evenimentelor, fiind dublate însă și de capacități mobilizatoare. Astfel, în acești ani, au fost predate 20 149 de lecții la Chișinău de către 195 de lectori, dintre acestea menționăm: propaganda teoriei marxist-leniniste și a politicii externe a CC al PCUS – 6 647; chestiunea privind educația patriotică și internațională – 2 149; propaganda modului de viață socialist, critica ideologiei și moralei burgheze – 1 896; chestiunea activității internaționale a tineretului – 1 074 ș.a. [14]. În aceeași perioadă, cei 8 angajați ai organizației comsomoliste din Bălți (sunt interesante și informațiile despre structura acestui personal: funcția de partid – 2 candidați ai PCUS; 2 comuniști; 4 comsomoliști; studii – 6 cu studii superioare, 1 cu studii superioare incomplete, 1 cu studii medii; naționalitatea – 3 ruși, 2 ucraineni, 1 bulgar, 1 evreu, 1 azerbaidjan) au prezentat 3 923 de lecții, care aveau ca teme: propaganda modului de viață socialist, critica ideologiei și moralei burgheze – 328; propaganda teoriei marxist-leniniste și a politicii externe a CC al PCUS – 2 353; chestiuni privind educația patriotică și internațională – 316 ș.a. [15]. D.Agapi, secretarul UCM, afirma: „în fața comitetelor comsomolului, a consiliilor ostașilor în retragere și a celor internaționaliști se află o sarcină dintre cele mai importante – *să formeze tinerilor, în permanență, convingeri internaționaliste (s.n.)*, să educe un om căruia i-ar fi caracteristic, în mod organic, sentimentul de prietenie, de întraajutorare, de ostilitate față de orice manifestări ale naționalismului și șovinismului” [16].

Drept urmare, la mijlocul anilor 1980, autoritățile din RSSM au pregătit o serie de lecții de orientare profesională a tinerilor, pentru alegerea profesiilor militare [17], recrutările în rândurile armatei sovietice fiind organizate la cel mai înalt nivel [18]. În școlile din Moldova sovietică, ca și în alte republici unionale, a intensifică îndoctrinarea ideologică [19], se organizau diverse ședințe la care participau *soldați internaționaliști* (conform conceptului sovietic, astfel erau desemnați foștii combatanți în războiul din Afghanistan) [20]. În pofida acestor acțiuni, unor organizații comsomoliste din RSSM li se imputa faptul că „nu acordă o atenție substanțială educației internaționale și patriotice” [21]. De exemplu, la 29 august 1986, la Cahul s-a atras atenția asupra „activității organizațiilor principale de partid de la Școala tehnică medie nr.32, care urmau să amelioreze educația militar-patriotică și internațională” [22]. Aceeași directivă prevedea „intensificarea acțiun-

nilor cu ostașii tineri din rezervă și cu cei internaționaliști, care au efectuat stagiul militar în RDA, acordarea unui rol prioritar educației patriotice și internaționale a tinerilor în vederea îndeplinirii hotărârii CC al PCUS *Despre rezultatele întrunirii unionale a tinerilor ostași de rezervă*” [23].

Pe fundalul restructurării (*perestroika*) și transparenței (*glasnost*) gorbacioviste din a doua jumătate a anilor 1980, s-a mizat pe noile schimbări ideologice. Astfel, în nota informativă a CC al PCUS din martie 1987, se atenționa asupra faptului că în privința educației patriotice și militare a populației RSSM, multe forme și metode erau perimate, iar la efectuarea acestor activități era „necesar să se țină cont de interesele diferitelor naționalități” [24]. S-a constituit o imagine favorabilă a organizațiilor de partid care manifestau un interes deosebit față de militarii sovietici.

La fel ca și în Uniunea Sovietică, în RSSM mass-media a reprezentat o pârgie de *educare* a tineretului. În raportul informativ privind activitatea ziarelor pentru tineret (1982-1983), prezentat de Secția propagandă și activități culturale a CC al ULCM, se estima: „în toate ziarele, emisiuni TV și radio din aceste luni s-a reflectat mai bine activitatea organizațiilor comsomoliste privind educația patriotică și internațională” [25].

Tinerii sovietici au fost instruiți conform sloganului – *apărarea Patriei*, evident de sorginte sovietică, reprezintă cea mai importantă cauză a fiecărui cetățean; reprezentarea armatei ca o emanație organică a voinței de apărare a țării constituie un simbol al securității și protecției [26]; exista o coeziune mai solidă în ideea de a-ți apăra propriul popor de imixtiune, decât de a apăra de ingerință o națiune intrusă; amplificarea hiperbolică a mizelor implicate în război (sugerarea conceptului conform căruia tot ceea ce este mai valoros este amenințat) [27].

Prin urmare, tineretul din Moldova sovietică a fost modelat intens, sub aspect ideologic, pentru a face față, în momente de necesitate, cauzei *ajutorului internațional și patriotic* (evident, de sorginte comunistă). În pofida faptului că indicațiile propagandei comuniste erau destul de sugestive și părtinitoare, tinerii combatanți sovietici, folosiți ca mecanism de necunoaștere a cauzelor reale, aveau, mai curând, să se confrunte cu adversari concreți, oameni bine echipați și destul de abili în acțiune, iar *imperialismul* era prezentat, în acest context, mai degrabă ca o formă de camuflaj politic, rupt de orice realitate, decât un plan de acțiune și sprijin ideologic (de exemplu, în cazul războiului sovieto-afgan din anii 1979-1989).

Referințe:

1. Военный энциклопедический словарь. - Москва: Военное издательство, 1984, с.282.
2. Henri-Pierre Cathala. Epoca dezinformării. - București: Editura Militară, 1991, p.26.
3. Omul secolului XX / Volum coordonat de Ute Frevert și Heinz-Gerhard Haupt. - Iași: Polirom, 2002, p.309.
4. Арбатов Г., Олтманс В. Вступая в 80-е... - Москва: Агенства печати и новости, 1984, с.79.
5. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик, Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 07 октября 1977 года. - Москва: Издательство политической литературы, 1977, с.14. A se vedea și Tounkine Grigori. La nouvelle Constitution de l'URSS et le droit international // La politique soviétique de Paix. Thème du XI e Congrès mondial de l'Association internationale de science politique. - Moscou, 1979, p.47-48.
6. Военная психология. - Москва: Военное издательство, 1972, с.173; Moraru Anton. Istoria românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993. - Chișinău: Universul, 1995, p.465.
7. Arhiva Organizațiilor social-politice din Republica Moldova (în continuare – AOSPRM). F.51, inv.71, d.729, f.93.
8. Frunțașu Iulian. O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002. - Chișinău: Cartier, 2002, p.199.
9. Omul secolului XX..., p.297.
10. Burchardt Jacob. Considerații privind istoria universală. - Oradea: Anataios, 1999, p.154.
11. Берн Э. Игры в которые играют люди. Люди которые играют в игры. - Москва: Прогресс, 1988, с.8-9.
12. AOSPRM. F.51, inv.73, d.729, f.90.
13. Ca studiu comparativ pentru anii 1970-1980, menționăm Саыдиев Ш.С. Роль средств массовой информации и пропаганды Таджикистана в коммунистическом воспитании молодежи (1976-1986). Автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических наук. - Душанбе, 1990.
14. AOSPRM. F.278, inv.20, d.30, f.21.
15. Ibidem, f.11.
16. Agapi D. Ostașul lăsat la vatră //Tribuna. - 1988. - Nr.16. - P.19.
17. AOSPRM. F.51, inv.71, d.729, f.34, 101; inv.73, d.56, f.3.
18. Ibidem, f.81, 90.
19. Bragari Nicolae. Învățământul școlar în RSS Moldovenească (1956-1990). Autoreferatul tezei de doctor în științe istorice. - Chișinău, 2004, p.16.

20. AOSPRM. F.51, inv.73, d.729, f.95-96.
21. Ibidem, F.278, inv.23, d.62, f.38.
22. Ibidem, F.51, inv.71, d.729, f.67.
23. Ibidem.
24. Ibidem, inv.175, d.175, f.60.
25. Ibidem, F.278, inv.22, d.5-6.
26. Dâncu Vasile Sebastian. Imaginea armatei și reprezentarea socială a situației conflictuale // Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Sociologia-politologia, XXXIX, 1-2. - Cluj-Napoca, 1994, p.6.
27. Alvin & Heidi Toffler. Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI. - București: Antet, 1995, p.199.

Prezentat la 08.04.2010